

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
VSV LOQVENDI

QVAM
IVBENTE
INCLVTO PHILOSOPHORVM ORDINE

PRAESIDE
IOHANNE ANDREA MICHAELE
NAGELIO

METAPHYS. LINGVAR. ORIENTIS ET ORAT.
PROF. PVBL. ORDIN. ET BIBLIOTHECARIO

*PRAECEPTORE AC PATRONO SVO OMNIS HONORIS
OBSERVANTIAEQVE CVLTV PROSEQVENDO*

PRO HONORIBVS PHILOSOPHICIS
LEGITIME CAPESSENDIS

D. XXI. IVNII A. S. R. C1815
PVBLICAE DISQVISITIONI
SVBICIT

LVDOVICVS FERDINANDVS SMITH
NORIMBERGENSIS.

ALTORFII
TYPIS IOH. GEORGII MEYERI ACAD. TYPOGR.

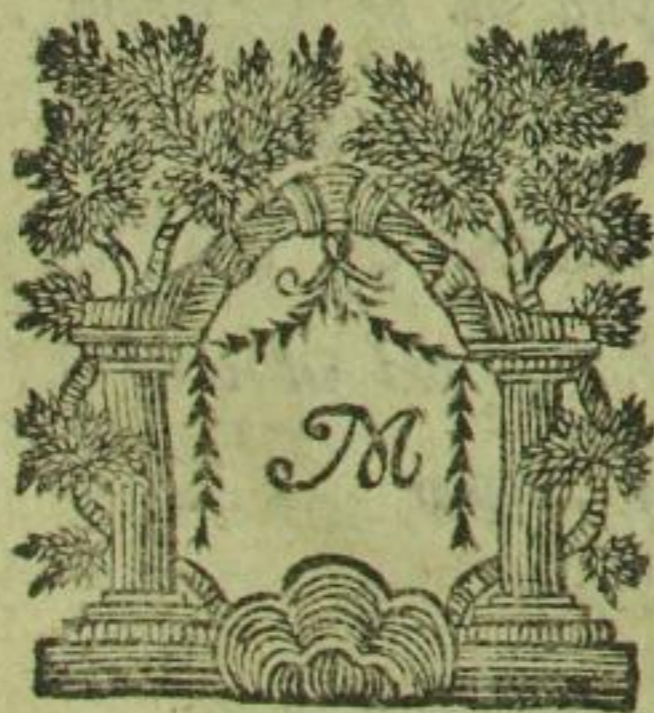
Coll. diss. A
204, 9

204, 9

PROOEMIUM.

Magna omnino verae philosophiae est dignitas, magnusque usus, quae haud parum valet ad perficiendum et excolendum intellectum, et emendandam atque ornandam uoluntatem, ac hominem reuerentia erga puram religionem

A 2

instru-

instruit, atque efficit, ut eo facilius in aliis scientiis progredi possit. Neque honestum et laudabile uitae genus inuenitur, cui ea non auxilietur, si eius opem implores, ab eaque nihil expetas, quod aut supra eius uires est, aut eam haud decet. Licet enim eum egregie adiuuet, qui ea recte utitur, destituit tamen, et iure istum destituit, nec propterea merito uituperari potest bona philosophia, qui ea abuti cupit, et ibi philosophiae specie exultare uult, ubi communis sufficit sensus, aut res nullius momenti, immo pravae, incidunt et tractantur, aut de eo disquiritur, quod altiori lumine perspiciendum est, quam eo, quo philosophia radiat. Quum haec saepius apud me perpenderem, et iam specimen publicum honorum philosophicorum caussa edere debeam: in animum induxi, strictim de usu loquendi ex philosophia commentari. Quod ut bene uertat, et aequè iudicetur, opto precorue.

§. I.

CUm aliis loqui, et agere, de uero et falso iudicare, in res inquirere, et concludere, debemus. Quod quia non semper est res facilis, quum in ea etiam periti homines labantur, et philosophia doceat, quomodo rite loquendum, cum aliis agendum, iudicandum, in res inquirendum, et concludendum sit: nullo negotio philosophiae usus in hoc genere apparet.

§. II.

Usum loquendi esse seruandum, recte logici docent, quia alias obscuri sumus, et non intelligimur. Vnde facile apparet, si de rebus agendum est, quae adhuc nomine et termino destituuntur, apta nomina esse inuenienda et rebus imponenda, quo et ipsa in usum loquendi inducantur. Contra ea uero etiam clarum est, meras turbas eos ciere, qui sine necessitate, aut inuentionis iactantia, aut nouationis studio, aut aliis prauis causis pellecti, noua cudunt nomina, et a priscis, usuque tritis, se abstinere. Abutuntur philosophia et regulis logicis, qui hoc faciunt. Quamuis uero uix sit secta philosophica, quae in hoc genere nihil admiserit, certis tamen de causis, in prisca potissimum inquirere uolumus. Stoicos
A 3
autem

autem iam primum nominamus, quod saepius in ipsis rebus
 logicis, nouis, incommodis et obscuris, quam receptis pla-
 nisque uocabulis, uti maluerunt. Vnde IOH. ALBERT.
 FABRICIVS ad SEXTVM EMPIRICVM pag. 66 ita commentatur:
*Stoici multa in dialecticis, praecipue circa uocabula innoua-
 runt; nam quae Peripateticis πράγματα siue res, haec Stoi-
 cis dicta sunt τυγχάνοντα. νοήματα, conceptiones, ἐπιφο-
 ρικά. Φωναί, uoces, λεκτά. ἡγόμενον, antecedens etiam
 Stoicis, ut: si sol lucet. ἐπόμενον, consequens, λήγον, ut:
 dies est. συνημμένον, connexum, τροπικόν, quasi conuer-
 tens, siue conuersuum dicas, quoniam ab antecedente ad con-
 sequens nos conuertimus, ut: si sol lucet, dies est. μετάλη-
 ψις, assumptio, πρόσληψις, ut: atqui sol lucet. συμπέ-
 ρασμα, conclusio, ἐπιφορά, ut: ergo dies est. Pertinet
 huc locus IOH. PHILOPONI, qui in 1 priorum Analyt. p. 60
 ita commentatur: Ὅι μὲν περιπατητικοί, τῇ κοινῇ συν-
 ἡδεΐα κεχρημένοι τὰ μὲν πράγματα αὐτὸ τῶτο πράγ-
 ματα ὠνόμασαν, καὶ τὰ νοήματα ὡσαύτως, ὁμοίως δὲ
 καὶ τὰς Φωνάς. ἔτι τε τὸ ἡγόμενον ἐν τοῖς ὑποθετικοῖς
 συλλογισμοῖς, αὐτὸ τῶτο ἡγόμενον. καὶ τὸ ἐπόμενον
 ὡσαύτως. Οἷον τὸ, εἰ ἡμέρα ἐστὶ τῶτο ἡγόμενον. Τὸ δὲ,
 ἥλιος ὑπὲρ γῆν, τῶτο ἐπόμενον, ἔπεται γὰρ τῷ πρώτῳ
 τὸ δεύτερον. Τὸ δὲ ὅλον τῶτο τὸ, εἰ ἡμέρα ἐστὶ, ἥλιος ὑπὲρ
 γῆν ἐστὶ τῶτο συνημμένον, διὰ τὸ συνῆφθαι ταῦτα ἀλ-
 λήλοις. Τὸ δὲ, ἀλλὰ μὲν ἡμέρα ἐστὶ τῶτο οἱ περιπα-
 τητικοὶ μετάληψιν καλῶσι, διὰ τὸ μεταλαμβάνεσθαι ἐκ
 δευτέρου, ἥδη γὰρ ἐλήφθη ἐν τῷ ἡγμένῳ. Τὸ δὲ, ἥ-
 λιος ἄρα ὑπὲρ γῆν, τῶτο συμπέραςμα. Οὕτω μὲν ἔν
 οἱ περιπατητικοί. οἱ δὲ Στωϊκοὶ καινοτέρων βαδίζοντες
 τὰ*

τὰ μὲν πράγματα, τυγχάνοντα ὀνόμασαν, διότι τῶν πραγμάτων τυχεῖν βεβλόμεθα. Τὰ δὲ νοήματα ἐκφορικά, διότι ἄπερ ἐν ἑαυτοῖς νοῶμεν, τὰυτα εἰς τὰ ἔξω προφέρουμεν. Τὰς δὲ φωνὰς λεκτὰ. Τὸ δὲ ἠγόμενον καὶ αὐτοὶ ἠγόμενον ἐκάλεσαν, κατὰ τῆτο γὰρ μόνον συμφωνῶσι τοῖς περιπατητικοῖς. Τὸ δὲ ἐπόμενον, λῆγον. Τὸ δὲ συνημμένον τροπικόν, διόπερ τροπόμεθα ἐκ τῆ ἠγόμενα εἰς τὸ ἐπόμενον. εἰ ἡμέρα ἐστίν, ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἐστίν. Τὴν δὲ μετάληψιν, πρόσληψιν. Καί ἔμεινε τῆτο ἐν τῇ συνηθείᾳ. Τὸ δὲ συμπέρασμα ἐπιφορὰν, διότι τοῖς ἄλλοις πᾶσι ἐπιφέρεται. Quae uerba ita interpretamur: Peripatetici, communi consuetudine loquendi seruata, res suo nomine πράγματα dixerunt, et νοήματα, conceptiones, similiter, itemque φωνὰς, uoces. Praeterea antecedens in hypotheticis syllogismis ἠγόμενον, et ἐπόμενον, consequens, similiter. Verbi gratia: si dies est, hoc ἠγόμενον, antecedens; hoc autem: sol est super terram; hoc ἐπόμενον, consequens; sequitur enim prius illud hoc posterius. Totum uero hoc: si dies est, sol super terram est, hoc συνημμένον, connexum; quia haec iam inter se connexa sunt. Illud autem: sed dies est, Peripatetici μετάληψιν, transumptionem uocant, quia transumitur iterum; iam enim in antecedente sumtum fuerat. Hoc autem: Sol ergo super terram, συμπέρασμα, conclusionem. Sic itaque Peripatetici. Stoici uero nouam ingressi uiam, res, τυγχάνοντα, contingentia, uocarunt, quia res τυχεῖν, consequi, uolumus. Conceptiones uero ἐκφορικά, prolata, quia quae in nobis cogitamus, foras ferimus. Voces autem λεκτὰ, dicta. Antecedens et ipsi ἠγόμενον dixerunt, et in hoc solo consentiunt cum Peripateticis. Consequens autem λῆγον, desinens. Connexum

*xum τροπικόν, conuersuum, quia uertimur ab antecedente ad consequens. (Vt:) si dies est, sol super terram est. Transumptionem, πρόσληψιν, adsumptionem; quod mansit in usu. Conclusionem ἐπιφορὰν, illationem, quia reliquis omnibus inferitur et additur. Sic incommode et abusione abstrahendi ducti, solum sapientem diuitem dixerunt; uide CICERONEM *paradoxo VI*, quod contra rem et usum loquendi est. Sit sapiens diues sibi, sit cognitione et consilio diues, non diues ideo est ex usu loquendi, non solus est diues. Eodem modo, ac aeque abusiue stultum insanire pronuntiarunt secundum CICERONEM *parad. III*; quod et HORATIUS *libr. II sat. III, u. 43 seqq.* confirmat, canitque: *Quem mala stultitia, et quaecumque inscitia ueri Coecum agit, insanum Chryssippi porticus, et grex Autumat: haec populos, haec magnos formula reges, Excepto sapiente tenet.* Nam omnem praeter sapientem Stoicum, stultum censere et insanum dicere, non licet per sanum usum loquendi. Peccauit in hoc genere etiam PYTHAGORAS cum schola sua, qui amore matheseos et musices allectus, fere ubique numeros et musicam contra usum loquendi inducere uoluit. Vnde IAMBlichVS in uita PYTHAGORAE *cap. XII, p. m. 65*, haec habet: ἡ τῶν ἀριθμῶν τε καὶ λόγων φύσις δι' ἀπάντων διαδέσσει, καὶ εἰς τὰ πάντα ταῦτα συντέτακται τε ἐμμελῶς καὶ κεκόσμηται πρεπόντως. Id est: *Primum autem illud erat, numerorum ac rationum per uniuersa discurrens natura, quibus omnia haec suo ordine, scite et decenter constituta et ornata sunt; qui in NICOMACHI Arithmetica p. m. 11* ita commentatur: Οἱ δὲ περὶ Ἰππασον ἀκασματικοὶ, ἀριθμὸν εἶπον παρὰ δαίμα πρῶτον κοσμοποιίας. Καὶ πάλιν κριτικὸν κοσμογενῆ θεῶν ὄργανον.*

Φιλό-

Φιλόλαος δὲ Φησιν, ἀριθμὸν εἶναι τῆς τῶν κοσμικῶν
 αἰωνίας διαμονῆς τὴν κρατισέυσσαν, καὶ αὐτογενῆ συνο-
 χήν. Hoc est: Hippasi sectatores (qui proprie dicebantur
 acusmatici) numerum dixerunt esse exemplar primum creationis
 mundi, et rursus normam, secundum quam creator Deus iu-
 dicavit de mundo a se condito. Philolaus uero dicit, nume-
 rum esse uinculum, potentia sua sustinens aeternam rerum mun-
 danarum permansionem, sibi que innatum. Esse in rebus con-
 ditis ordinem, easque posse numerari, et in numeris et-
 iam inesse ordinem quis neget? Ast ideone contra usum
 loquendi dicere licet, omnia facta esse et constare nume-
 ris et secundum eos? Egregia sunt uerba IOHANNIS CLAV-
 BERGII, quae in TENNVLII notis in IAMBlichVM pag. 177 de
 hoc genere ita exstant: *Error ille est plurium et ueterum et
 recentiorum, quod saepius imbuunt doctrinas suas opinionibus
 quibusdam et conceptibus propriis, quos potissimum in admira-
 tione habent, ut egregie obseruat illustris Bacon de Verulam,
 libr. 1 de augmento scient. - - Ita Pythagoras numerorum
 naturam et rationes praecipue admiratus fuit, atque inde to-
 tam philosophiam deriuare studuit, saltem numerum doctrinae
 suae passim immiscuit. Cuius rei documenta sunt apud Macro-
 bium in somn. Scip. l. 1, c. 16; et sunt in Platonis Philoso-
 phia, praesertim in eius Timaeo. Verum esse, quod CLAV-
 BERGIUS de consensu PYTHAGORAE et PLATONIS in abusu uo-
 cis, numerus, dixit, patet ex PROCLO, qui libr. III,
 cap. 29 in PLATONIS theol. p. 226 dicit: πάντων ἐν ἀριθ-
 μοῖς, καὶ εἶδεν ὑφισταμένων, οἱ μὲν ἀριθμοὶ τὴν πρόο-
 δον ἔλαχον, ἀπὸ τῆς ἀκρότατος τῆς νοεῖας. Quum igitur
 omnia per numeros, et formas subsistant, ipsi quidem nu-
 meri progressum sunt sortiti ab intellectuali summitate. Neque
 defuerunt, qui ut aenigmatice potius, quam more aliorum,*

B

et

et ex usu loquendi dicerent, quidlibet per numeros designare instituerent. Testis est ARISTIDES QUINTILIANVS qui libro III de musica pag. 155 haec narrat: ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν αὐτοῖς τοῖς ἐκκειμένοις ὅροις παρόμοια προσειρήκασιν. τὰς γὰρ τέτταρας ἀρετὰς οὐκ ἄλλο τυγχάνειν ἢ πρὸς ἀριθμῶν ὁμοιότητας. τὴν μὲν γὰρ Φρόνησιν ἀνάλογον μονάδι. μοναδικὴ γὰρ ἡ ἑκάστη καὶ ἀπλή γνῶσις. δυάδι δὲ ἀνδρεία, καὶ δευτέρᾳ χώρᾳ παραπλήσιον ὄρμην ἀπὸ τινος ἐφ' ἕτερον καὶ μετάβασιν ἐμφαίνουσα. τριάδι δὲ σωφροσύνη, ἐνδείας ἐν μέσῳ, καὶ ὑπερβολῆς συμμετρίαν κεκρασμένη. τετραδὶ δὲ δικαιοσύνη. πρώτη γὰρ ἰσότητα δείκνυσιν, ἐξ ἰσάκων ἰσῶν πρώτη συνεσῶσα. τῆς δὲ σωματικῆς εὐποτημίας ἰσχυρὴν μὲν ἀναλογεῖν ἀνδρεία, διὸ καὶ δυάδι. κάλλος δὲ σωφροσύνη, διὰ τὰς τῶν μερῶν καὶ χρωμάτων συμμετρίαν, διὸ καὶ τριάδι. ὑγίειαν δὲ δικαιοσύνη, διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλα ὁμοιοτητα τῶν ὄρων. Φρονήσει δὲ ὁμοιοτητα ὄρωντες ἐν σώματι ὁμοιοτητα, εὐλόγως διὰ τῆς ἐπτάδος. Id est: *Quin et maxima bonorum ipsis illis expositis terminis adsimilia dixerunt. Quatuor nimirum uirtutes nihil aliud esse quam ad numeros similitudines. Et quidem prudentiam respondere unitati. Unica enim et simplex cuiusque est cognitio. Binario respondet fortitudo, etiam secundo loco adsimilem impetum ab aliquo ad aliud, et transitum commonstrans. Ternarius, temperantiae, inopiae in medio et abundantiae temperationem adhibens. Quaternarius iustitiae, quippe prima aequalitatem monstrat, ex aequaliter aequalibus prima constans. Ex corporali autem felicitate robur respondere fortitudini; quare et binario, pulchritudinem, temperantiae, ob partium et colorum commensus,*

mensus, ideoque ternario. Sanitatem iustitiae, ob mutuum horum inter se consensum; at prudentiae nihil in corporibus ad simile cernentes, merito per septenarium eam denotarunt. Et quam uiolenter non torfit uerba et bonum usum loquendi PYTHAGORAS, quum ob harmoniam et ordinem rerum in mundo, mundum et stellas canere diceret. Recenset hunc eius uerborum lusum et abusum ORIGENES in philosophumenis p. 26 seq. ubi haec leguntur: Καὶ ἕτως μονάδα μὲν εἶναι ἀπεφάνηκε τὸν Θεόν, ἀριθμῶ δὲ φύσιν περιέργως καταμαθῶν μελωδεῖν ἔφη τὸν κόσμον καὶ ἀρμονίᾳ συγκεῖσθαι, καὶ τῶν ἑπτὰ ἀξέρων πρῶτος τὴν κίνησιν καὶ ῥυθμὸν καὶ μέλος ἤγαγεν. I. e. Et sic unitatem quidem affirmavit esse Deum: at numeri curiose perdiscens naturam, mundum dixit melos canere, et cum harmonia siue concentu comparatum esse; siderum quoque septem et motum et rhythmum et cantum primus inuexit. Hanc loquendi rationem minus bonam de septem stellis errantibus etiam PLATO sequutus est, unde CHALCIDIVS in TIMAEVM cap. V, p. 313 septemque, inquit, circulos instituit planetum, eosdemque aduersum se distare facit interuallis musicis, ut iuxta Pythagoram motu harmonico stellae rotatae musicos in uertigine modos edant. Res mira est, eos non dixisse, quando pluit, stellas flere, mingere, aut uomere. Ne quid fabulae defit, addemus his rationes musicas anni tempestatum ex ARISTIDE QUINTILIANO de musica libr. III p. 145. ἔξει τοίνυν τὸ ἔαρ, κατὰ καὶ Πυθαγόραν ἔφασαν λέγειν, πρὸς μὲν μετόπωρον, τὸ διὰ τεσσάρων. πρὸς δὲ χειμῶνα, τὸ διὰ πέντε. πρὸς δὲ θερος τὸ διὰ πασῶν. Hoc est: Habebit itaque uer, quemadmodum et Pythagoram dixisse ferunt, ad autumnum, dia tessaron: ad hiemem, dia pente:

B 2 ad

ad aestatem, dia pason. Vnum sine laude dimittere ne-
 queo, cui doctrina sua, siue serio, siue ioco, persuasit,
 niuem falso ex usu loquendi dici albam, quum nigra sit.
 Qui is fuerit, prodit CICERO libr. III Acad. quaest. p. m.
 115: *Anaxagoras niuem nigram dixit esse; ferres me, si ego
 idem dicerem?* et ibidem pag. 142: *Huiusmodi igitur uisis
 consilia capiet et agendi, et non agendi: faciliorque erit, ut
 albam niuem esse probet, quam erat Anaxagoras, qui id non
 modo ita esse negabat, sed sibi, quia sciret aquam nigram esse,
 unde illa congregata esset, albam ipsam esse ne uideri quidem.*
 Ad priorem locum MANVTIVS ita commentatur: *Anax.
 Princeps olim habitus in physicis, sed interdum ineptissimus,
 cum niuem nigram esse dicit. Serio hoc dixerit ANAXAGO-
 RAS, an ab aliis ipsi afflictum sit, disputatum est; Vid.
 WOLFIVS ad ORIGENIS phil. p. 78. Nos rem sententiam
 ANAXAGORAE, sed ludicram fuisse censemus, et ob uim
 usui loquendi factam, tamquam nugas cum SEXTO EM-
 PIRICO reiicimus, qui libr. II, c. 22. *Pyrrh. hypot. pag. 122,*
*ita, licet ex aliis principiis, disputat: ἡ χιών, ὕδωρ ἐστὶ
 πεπηγός. μέλαν δὲ τὸ ὕδωρ ἐστὶ. μέλαινα ἄρα ἐστὶν ἡ
 χιών. καὶ τοιούτους τινὰς ἀθροίτας ὕδλης συναγει τὰς
 ἀφροῦς, καὶ προχειρίζεται τὴν διαλεκτικὴν, καὶ πάνυ
 σεμνῶς ἐπιχειρεῖ κατασκευάζειν ἡμῖν δ. ἀποδείξεων συλ-
 λογικῶν, ὅτι γίνεται τι, καὶ ὅτι κινεῖται τι, καὶ ὅτι
 ἡ χιών ἐστὶ λευκὴ, καὶ ὅτι κέφατα ἔχει ἔχομεν. Id est:
 Nix aqua est concreta; nigra autem est aqua; nigra ergo est
 nix. Atque huiusmodi quasdam nugas accumulans contrahit
 supercilia, et dialecticam obtendit, magnoque cum fastu niti-
 tur astruere nobis per demonstrationes Syllogisticas, fieri ali-
 quid, et moueri aliquid, et niuem esse albam, et nos cornua
 non habere. Ut scholastici in hac re exultauerint et lasci-
 uerint,**

uerint, notum est, qui uariis modis ab usu loquendi male discesserunt. Quod VOLATERRANVS libr. 37 *Urbanor.* ita reprehendit: *Neoterici multo ambitiosius dialecticam inuolucris et aenigmatis post distorserunt, ut iam sphinge opus sit ad artem Raimundi. Sed et haec contagio nostros iam dudum infecit religiosos, et in eorum conciliabulis ac disputationibus is maxime prouebitur, qui ceteris clamosior atque arrogantior uidetur tum maxime sapere, si portentosis nominibus e coetu commentariorum depromptis, quam minime ab aliis intelligatur.* Conf. *Contin. VOSSII de phil. sectis cap. VIII, p. 185.* Pertinet huc HENR. CORN. AGRIPPA, qui de *incertitudine scientiarum cap. VIII: Sed longe plura, inquit, prodigia, maioraque portenta iis addidit recentior sophistarum schola, de terminorum passionibus, de infinito, de comparatiuis, de superlatiuis, de differt aliud ab, de incipit et desinit, de formalitatibus, haecceitatibus, instantibus, ampliationibus, restrictionibus, distributionibus, intentionibus, suppositionibus, appellationibus, obligationibus, consequentiis, indissolubilibus, exponibilibus, reduplicatiuis, exclusiuis, instantiis, casibus, particularisationibus, suppositis, mediatis, et immediatis, completis, incompletis, complexis et incomplexis, et ceteris intolerandis, uanisque uocabulis, quae traduntur in paruis logicalibus; etc.* Quamuis enim AGRIPPA hic etiam terminos criminetur, qui usu non carent, et iam ius ciuitatis in usu loquendi tecnico acceperunt, sunt tamen etiam inter eos quos memorauit, a quibus etiam ob usum loquendi abstinendum fuisset; u. g. *particularisatio, haecceitas, formalitas etc.* Spectant huc quoque, praeter philosophos, alii; nam omnes usum loquendi tueri debent; et quo dignior grauiorque est scientia, eo magis usui loquendi opera est danda, quo magis cum maiori periculo et damno hic erratur, quod facile fit, si noue et

usurpate loquaris. Sic minus bene egit ille medicus, qui theses medicas de dolore capitis, *ius publicum*, inscripsit, uid. MENCKENIVM de *charlataneria erudit.* pag. 30. Et quis probet SYNESIUM, qui in argumento grauissimo, de Deo, ita, contra usum loquendi theologicum, canit:

Σπέρμα τῶν πάντων
 Ρίζα καὶ ὄρπαξ
 Φύσις ἐν νοεσοῖς
 Θύλη καὶ ἄρρεν.

Semen omnium, Radix et summus ramus, Natura inter intelligentias, Femina et mas. Quibus doctissimus auctor *historiae phil. doctrinae de ideis* p. 186 haec iure meritoque censurae loco addidit: *Vt enim taceam, emanationem ex Deo haud obscure innui, id solum absurde platonizantem demonstrat Synesium, quod Deum faciat ἀνδρογυνον.* Alia plura eiusmodi ex SYNESIO excerpta dedit MARTINVS CHLADENIVS in *diff.* inscripta: *Θεολογούμενα SYNESII et Vitebergae 1713* habita, de quibus §. 18 ait: *tales incommoda locutiones apud Synesium non paucae occurrunt, quarum nonnullae interpretationem saniozem admitterent, quum tamen praebere possint male iam sentientibus ansam ulterius in errore perseuerandi: tutius semper ecclesia purior existimauit, cum scriptura loqui.* Adde his PETRI ADOLPHI BOYSEN *disput. priorem de philosophuuenis Synesii*, Halae 1714 habitam, ubi pag. 32 de loco SYNESII supra allato erudite iudicatur. Multa alia huius modi obscura et contra usum loquendi sacrum prolata in COLBERGI *Platonisch hermetischem Christenthum* inueniuntur, et adhuc pro dolor, nostra aetate, oculos et aures inquinant.

§. III.

§. III.

Vsus loquendi etiam in minimis u. g. in pronuntiatione, orthographia, terminatione, constructione seruandus et exprimendus est, quia nemo facile ignorat, uocum significationes haud raro his etiam minimis inter nosci. Sic quis nescit, *mōrari* et *mōrari*, *inuitus*, *invidus*, *dic* et *duc*, *dominus*, *domina*, *ὄμοισσιος*, et *ὄμοισσιος*, *timeo te*, et *timeo tibi*, significatu differre, et eum non intelligi, atque haud raro grauius errare, qui haec confundere instituat. EDMVNDVS CASTELLVS in *oratione, cum praelectiones suas in secundum Canonis Auicennae librum auspicaretur, Londini 1667 edita, pag. 17*, ostendit ex neglectu discriminis duarum literarum Arabicarum ualde similibus *waw* et *ze* contigisse, ut AVICENNA aliquoties arsenicum, atque adeo uenenum letale, propinandum commendare uideatur, quum ipse de uernice loquatur.

§. IV.

Quum usus rerum magister doceat, magnos populos, et in prouincias diuisos, atque in genere una lingua utentes, uti Graecos, Latinos, Arabes, Germanos etc. dialectis differre, quod ob diuersa ingenia, mores, commercia, et alias causas uix aliter fieri posse uidetur: ex societatum regulis clarum est, quemuis usui loquendi prouinciae et patriae, dum in ea uiuit, magis addictum esse debere, quam alii. Quia enim quisque cum societate, in qua uiuit, artius connexus est, quam cum aliis hominibus, quidni et curet, ut a suis potius, quam ab aliis intelligatur? Incommodum certe esset, ita linguam discere, ut domi saepe non intelligaris. Inique itaque ab iis agitur, qui si suam dialectum pulchriorem esse

esse aut credant aut sciant, ab aliis eiusdem linguae hominibus exigunt, ut terminos prouinciae patriae omit- tant, et elegantioris prouinciae uocabula eorum loco adoptent, h. est, ut studeant, quo a suis saepe non in- telligantur. Et magna quaestio est, licet concedas et utraque des manu, dialectum aliquam in genere alteri praeferendam, utrum ideo etiam omnes uoculae eius, alterius dialecti uerbis prouincialibus iure anteferri possint ac debeant. Et quis iudex sit, isque iustus et aequus, de dialecti alicuius praestantia? quum quot capita tot sint de hac re sententiae, nec ulla ullius praestantis et excultae linguae facile exstet dialectus, quae omni ca- reat pulchritudine. Vix aliquid in rebus humanis undi- que placere aut displicere potest. Et quaenam prouin- cia, quaenam magna urbs, unam dumtaxat dialectum habet? Quod enim **SEXTVS EMPIRICVS** de Graecis dixit, latius patet; cuius sententia de hac re *libr. I, c. 4, contra Grammat. pag. 235*, sequens est: ἅτε γὰρ ἐν ἑδοῦς ἐστὶ καὶ ἑκάστην διάλεκτον. πολλαὶ γὰρ Δωρίδες καὶ Ἀττικαὶ. *Neque enim est unus mos in unaquaque dialecto; sunt enim multae Doricae et Atticae.* Etiam in dialectis ali- quid patriae, et terrae quae nos alit, debemus; licet ideo non negemus, dialectos rudes debere successiue emendari, et eum, qui aliquid scribit, quod aetatem laturum sit, oportere emendatae dialecto studere. Male itaque **POLLIO LIVIO** Patauinitatem obiecit, quaecumque ea fuerit; uid. **MORHOFIVM** de *Patauinitate Liuiana*; et **SCHVRZFLEISCHIVM** in *praef. ad dissertationes Academicas varii generis.*

§. V.

In primis ille, cui cum plebe uersandum et agen- dum est, minus ab usu loquendi et dialecto prouinciae disce-

discedere debet, quia plebes alias dialectos uulgo non intelligit. Neque tamen ideo uolumus, ut uir honestus et spectatus rudem sequatur plebei et corruptam rationem loquendi scribendiue. Sed uoces prouinciales aliaque, quae falsa non sunt, obseruet, si intelligi uelit. At qui uel eruditus esse uult, et linguae patriae rationes nosse, aut extra prouinciam suam res agere aut munere fungi; et alias linguae dialectos, et terminos aliarum prouinciarum scire debet, quum ex usu rerum certum sit, ex una dialecto saepius linguam eiusque rationes melius inspici posse, quam ex altera; et haud raro in una terra uocem non solum plane ignotam esse, aut aliud denotare, quam in altera, sed etiam hic honestam, alibi turpem habere significationem. Sic ALEXANDER HELLADIVS de *statu praesente ecclesiae Graecae*, cap. XXIII, ordine alphabetico plura uocabula exposuit, quae *diuersis in Graeciae regionibus diuersas habent significationes*. Rarum est, sed tamen contigit, ut homo dialecti ignoratione periret. Factum POCOCCIUS in notis *miscellaneis* MAIMONIDAE portae MOSIS additis pag. 24, ita enarrat: *Arabs quidam quum ad Hamyarensium regem in palatii tecto sedentem accessisset, hac uoce (𐤆𐤍 Theb, sc.) comiter sedere iussus; sciat (inquit) rex, me ad omnia, quae iusserit, paratissimum, dictoque citius de tecto desiliens, misere confractis membris periit. Miratus rex hominis dementiam, quum a suis audisset, uerbum illud alia Arabum dialecto, non tam sedendi, quam prosiliendi aut uolandi significatum habere; certe (inquit) oportet, qui Dhafarum (nomen illud regiae apud Hamyarenses urbis) ingreditur, Hamyarismum addiscat. Facile uero apparet, prudentiae esse, si quis in prouincia ortus sit, cuius dialectus crassior est, ut ne politioris prouinciae sermonis ignarus sit, si in ea cum dignitate esse*

C

et

et rebus fungi uelit. Facile quidem aliquem commendat in loco impolitae linguae dialectus elegantior, quod uero non fit, si uices uertantur. Eiusmodi rudi, et confusi foni dialecto uulgo usi olim sunt inter Iudaeos Galilaei, de qua in tractatu *Eruuin fol. 53, 2*, haec memorantur:

בני גליל דלג דייקי לישנא מאי היא
 דתניא ההוא בר גליל דאמר להו אמר
 למאן אמר למאן אמרו ליה גלילאה שוטה
 חמור למירכב או חמר למישתי עמר למילבש

Id est: *De Galilaeis, quibus לאיתכסאה confusa dialectus est, quid traditum est? Fuisse nimirum Galilaeum, qui aliis Iudaeis dixerit haec uerba: amar leman amar leman, (eaeque adeo impolite et confuse pro dialecto sua enuntiasse, ut) ipsi dicerent: stulte Galilaeae, uisne chamor, asinum ad equitandum; an chamar, uinum ad bibendum, an bhamar, lanam ad induendum, an immar, agnum ad seruandum mactationi?*

§. VI.

A communi usu loquendi in scientiis abire licet. Quum enim scientiae, quod nemo ignorat, u. caussa logica, metaphysica, et reliquae, passim res tractent, quae in communi uita et sermone aut plane non, aut certe non in genere occurrunt, facile liquet, ex communi uita terminos iis rebus denotandis sumi non posse, sed scientiarum cultores eos inuenire, et sic usum loquendi technicum constituere, debere. Sed et hic sana ratio suadet et uult, ut si id fieri possit, in constituendis terminis technicis terminos ex communi usu loquendi retineamus, si notiones communes cum notionibus disciplinarum cohaere-

haere-

haereant, quod bene fecisse olim Peripateticos supra §. I, uidimus. Facilius enim ita termini memoria tenentur, et praeterea apparet, philosophiam arte cum uita communi coniunctam esse. Sin autem philosophi statim ipsis terminis sine necessitate sidera feriant, philosophia sine culpa sua remotior esse uidetur, quam reuera est, ab usu publico. Ceterum quoque liquet, quia scientiae proprium usum loquendi technicum habent, etiam terminum quendam in una scientia aliter usurpari posse, quam in alia. Sic aliud est *ratio*, si ontologice sumatur, aliud uero si psychologice intelligatur; licet mallemus hoc ad uitandam confusionem, in quam philosophia initiandi ex hac re incidere solent, aliter esse, et diuersas res diuersa habere nomina. Sed iam usus est et tyrannus manebit.

§. VII.

In philosophia, aliisque scientiis recte bonis planisque metaphoris, aliisque tropis, itemque figuris utimur. Nemini, qui ad suum aliorumque sermonem in uita communi attendit, obscurum esse potest, omnes homines saepe tropice, saepe figurate loqui, quod et ARISTOTELES, aliique ueteres dudum perspexere. Quum autem usus loquendi technicus non semper ab usu communi discedere debeat (§. 6); et ne tum quidem, quando id fit, et fieri debet, hoc nimis agendum: facile intelligimus, etiam in philosophia, aliisque scientiis, tropis et figuris bonis et perspicuis locum esse. Falsum enim est, metaphoras in nexu uerborum esse uoces significatus uagi et indeterminati. Totus sermo rem et notiones hic ut alias facile declarat; et extra connexionem non solum termini metaphorici sed fere omnes sunt ambigui. Vnde AVGVSTINVS *princip. dialect. cap. VIII, oper.*

tom. I, pag. 617, dixit: itaque rectissime a dialecticis dictum est, ambiguum esse omne uerbum. Certum quidem est, philosophum, aliumque ueritatis et scientiae suae doctorem, officio satisfacere, si uerum rite explicet, et roboret; sed si quis praeter hoc simul elegancia et ornatu, quem tropi et figurae commode adhibitae sermoni afferunt, sua colere et uelit et pro rebus circumstantibus possit, cur non liceat? Placet nuda ueritas, si philosophus, philosophiam scientiam esse ait rerum ex ratione deductam. Sed placet etiam CICERO, qui libr. V. Tusculan. quaestion. cap. II ita pulchre et pathetice commentatur: O uitae philosophia dux! o uirtutis indagatrix, expultrixque uitiorum! quid non modo nos, sed omnino uita hominum sine te esse potuisset? tu urbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem uitae conuocasti: tu eos inter se primo domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum et uocum communione iunxisti: tu inuentrix legum, tu magistra morum, et disciplinae fuisti. Placet quoque BOETIVS qui libr. I. cons. phil. prof. I hac uenusta suauisque prosopopoeia utitur: adstitisse mihi supra uerticem uisa est mulier, reuerendi admodum uultus, oculis ardentibus, et ultra communem hominum ualentiam perspicacibus, colore uiuido, atque inexhausti uigoris, quamuis ita aevi plena foret, ut nullo modo nostrae crederetur aetatis. Statura discretionis ambiguae. Nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat; nunc uero pulsare coelum summi uerticis cacumine uidebatur: quae quum caput altius extulisset, ipsum etiam caelum penetra- bat, respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubilique materia perfectae; quos ut post, eadem prodente, cognoui, suis manibus ipsa texuerat. quarum speciem, uelut fumosas imagines solet, caligo quaedam neglectae uetustatis obduxerat.

Harum

Harum in extremo margine Π, in supremo uero ⊖ legebatur intextum. Atque inter utrasque literas, in scalarum modum, gradus quidam insigniti uidebantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset adscensus. Eandem tamen uestem violentorum quorundam sciderant manus, et particulas, quas quisque potuit, abstulerant. Et dextra quidem eius libellos, sceptrum uero sinistra gestabat.

§. VIII.

Poetae recte a communi sermone in carminibus suis discedunt. Quicumque spiritu poetico, et in primis, grandi carmine, digne canit, in singulari aliquo mentis motu est; quem ideo ueteres diis adscripserunt. Quum uero in eiusmodi motu in uita communi ordinarie homo non sit; et sermo index sit animi; nemo non uidet, motum poeticum aliud aliquid postulare, quam usum loquendi communem. Quod tamen non ita dictum est, ac si poeta nullum uerbum solitum in carmine habere possit, sed id uolumus, ut pro ratione carminis etiam aliquid habeat non uulgare, et nomine suo dignum. Huc tendit PETRONIVS, qui ab initio SATYRICI: *Nondum, inquit, iuuenes declamationibus continebantur, quum Sophocles aut Euripides inuenerunt uerba, quibus deberent loqui.*

§. VIII.

In sermone acuto quoque recte usum loquendi communem migramus. Animi acumine plura quam uulgo fit in re deteguntur, ex quibus deinde in sermone et stilo acuto, ad prodendum acumen minus uulgaria rei significandae adhibentur. Quod quia uulgo neque fit, neque fieri potest, quia alias acumen nihil esset, recte statui-
 C 3 grari.

grari. Sunt uero et hic certi rerum gradus. Sic GREGORIVS NAZIANZENSIS acute in *definitionibus suis pag. m. 20* dixit: Τρόπαιον ὁ σταυρὸς δὲ τῆς ξύλης ξύλον, i. est, *Cruce est lignum, tropaeum ligni*, h. est, crux Christi est tropaeum peccatorum, quae ab arbore Paradisi coeperunt; nec minus acute *pag. 18*, ita locutus est: Ἡ παρθένη δ' ἐκβάσις τῆς σώματος: *uirginitas est migratio ex corpore*. Huius generis etiam sunt in HADRIANI cum EPICETETO *altercatione*. *Quid est senectus? Epicet. optatum malum, uiuentium mors etc.* Idemque in *disputatione* PIPINI cum ALBINO: *Quid est luna? Alb. oculus noctis, roris larva, praesaga tempestatum*. In aenigmatibus, quae etiam huc pertinent, maior adhuc, ut ipsa uox prodit, gradus acuminis ostendi debet, sed et hic seruandus est modus, nec omnes fallendae coniectandi uires. Sic modus mihi uix seruatus esse uidetur in hoc aenigmatibus ALBINI: *Vidi mortuum sedentem super uiuum, et in risu mortui, mortuus est uiuus. Pip. Hoc cocci nostri norunt*. In primis reprehendi hic potest uerborum obscuritas, quum sic difficultas uerborum rei difficultati accedat, et nimia euadat. In quo uitio inessent haec apud CLEMENTEM ALEXANDRINUM *strom. libr. V. p. 570*. Βεδύ, Ζαψ, Χθών, Πληκτρον, ΣΦιγξ; et Κναξζβι, Χθυπτης, Φλεγμος, Δρωψ, si reuera aenigmata et arcana essent, ut a multis creditum est; quum nihil aliud sint, quam uoces fere fictae et alphabetum Graecum a pueris memoriae imprimendum, complectentes. Conf. GALE in *diff. historiae poeticae scriptoribus antiquis praemissa pag. 16. seq.* Praeterea quisque nullo negotio uidet, sermonem acutiorem et aenigmata apud imperitos, et acumine destitutos, aut in re tristi, itemque a qua omnis pugnae occasio abesse debet, haud recte et secure adhiberi. Illi enim acumina

haud

haud capiunt, ac argumentum triste, per se, et suo nomine, haud decet ista ad ostentationem composita ars. Quod si tandem res planissime intelligi debet, nec certamini opportunitas dari uult, acutiores et aenigmatici sermones, qui facile uarias interpretationes admittunt, quod non ab omnibus capiuntur, iure meritoque omituntur. Sic aut res est ficta, aut male sanus fuit ille Atheniensis; qui, indice PHAEDRO, *libr. III; fab. III*: - - *matrem fecit heredem - , sub conditione, totam ut fortunam tribus (filiabus) Aequaliter distribuat, sed tali modo; Ne data possideant aut fruantur, tum, simul Habere res desierint, quas acceperint, Centena matri conferant sestertia.*

Sed nos hoc testamentum non Athenis factum, sed in cerebro scriptoris fictum arbitramur, et hic desinimus.

PRÆ

P R A E S E S
 CLARISSIMO ET DOCTISSIMO
 DOMINO CANDIDATO

S. P. D.

Gratulatione et uoto TE in fine dissertationis prosequendum duco; qui laudabilem et honorificum exitum studiis TVIS Academicis imponis. Quemadmodum enim pulchrum est et decens, quod ita in literarum studia incubuisti, ut iam publico praemio ab Ordine nostro dignus habitus sis; et ego confidere possum, TE in cathedra facile ostensurum, dignitatem philosophicam rite abs TE pensatam: ita quoque opto precorue, ut TIBI institutum hoc bene et feliciter cedat, nec fructu studii et honoris excidas; sed commodis laeteris, et sic aliis exemplo TVO inuitamento sis, quo et ipsi, iique plures, ad sobriae philosophiae culturam eo facilius impellantur. Vale.

Coll. diss. A. 204, misc. 9